

УДК 336.226.322:336.02

JEL H25

DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-5940.1.2026.13>**Володимир Красвський**

доктор економічних наук, професор,
декан факультету податкової справи, обліку та аудиту,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3513-3666>
E-mail: 31.01@nusta.edu.ua

Сергій Лекарь

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністрування податків,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1578-068X>
E-mail: s.i.lekar@dpu.edu.ua

Юліана Козаченко

доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри адміністрування податків,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0567-6881>
E-mail: kyup75@ukr.net

ПАРАДИГМА ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ БАЗИ КОРПОРАТИВНОГО ПОДАТКУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ТА МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

Анотація. Актуальність дослідження. У сучасних умовах трансформації міжнародного податкового середовища та посилення глобальної податкової конкуренції питання формування податкової бази корпоративного податку набуває особливої значущості. Податок на прибуток підприємств виступає не лише джерелом бюджетних надходжень, але й інструментом регулювання інвестиційної активності, структури фінансування та економічної поведінки підприємств. Водночас відмінності у підходах до визначення об'єкта оподаткування в різних країнах зумовлюють необхідність їх наукового осмислення та порівняльного аналізу. Мета дослідження. Метою статті є дослідження парадигми формування податкової бази корпоративного податку та проведення порівняльного аналізу інституційних і методологічних засад визначення об'єкта оподаткування прибутку підприємств у податкових системах України та США. Методи дослідження/методологія. Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема методів наукової абстракції, системного підходу, інституційного аналізу та компаративного аналізу. Дослідження базується на аналізі норм податкового законодавства України та США, а також сучасних наукових підходів у сфері корпоративного оподаткування. Результати. У результаті дослідження встановлено, що в сучасній податковій теорії сформувалися дві основні парадигми формування податкової бази корпоративного податку: модель, заснована на бухгалтерському фінансовому результаті, та модель автономного визначення податкового прибутку. Виявлено, що українська система корпоративного оподаткування базується на інтеграції бухгалтерського та податкового обліку через механізм податкових різниць, тоді як американська модель характеризується високим рівнем автономії податкового законодавства та використанням системи спеціальних правил, податкових відрахувань і обмежень. Доведено, що відмінності між цими моделями мають системний характер і відображають різні підходи до інституційної організації податкової системи. Встановлено, що американська модель забезпечує більш розвинені механізми захисту податкової бази, зокрема у сфері регулювання фінансових витрат і міжнародного оподаткування, тоді як українська модель забезпечує узгодженість між фінансовою звітністю та податковими показниками. Оригінальність/цінність дослідження. Наукова новизна дослідження полягає у системному осмисленні податкової бази корпоративного податку як елемента інституційної архітектури податкової системи та у виявленні концептуальних відмінностей між моделями її формування. Практична цінність результатів полягає у можливості їх використання при вдосконаленні механізмів корпоративного оподаткування в Україні з урахуванням міжнародного досвіду.

Ключові слова: податок на прибуток підприємств; податкова база; корпоративне оподаткування; податкова система; інституційний аналіз; податкове регулювання; міжнародний досвід.

Volodymyr Kraevskyi

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Dean of the Faculty of Taxation, Accounting and Audit,
State Tax University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3513-3666>
E-mail: 31.01@nusta.edu.ua

Sergii Lekar

Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department of Tax Administration,
State Tax University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1578-068X>
E-mail: s.i.lekar@dpu.edu.ua

Iuliana Kozachenko

Doctor of Public Administration, Associate Professor,
Professor of the Department of Tax Administration,
State Tax University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0567-6881>
E-mail: kyup75@ukr.net

THE PARADIGM OF CORPORATE TAX BASE FORMATION: COMPARATIVE ANALYSIS OF CORPORATE INCOME TAX SYSTEMS IN UKRAINE AND INTERNATIONAL PRACTICE

Abstract. *Relevance of the study. In the context of the transformation of the international tax environment and increasing global tax competition, the issue of corporate tax base formation is becoming increasingly important. Corporate income tax serves not only as a key source of public revenues but also as a regulatory instrument influencing investment activity, corporate financing structure, and economic behavior of firms. At the same time, differences in approaches to determining the taxable base across countries necessitate their conceptual understanding and comparative analysis. Purpose. The purpose of the article is to examine the paradigm of corporate tax base formation and to conduct a comparative analysis of the institutional and methodological foundations of determining the taxable profit in the tax systems of Ukraine and the United States. Research methods / Methodology. The methodological framework of the study is based on a combination of general scientific and specialized methods, including abstraction, systems analysis, institutional analysis, and comparative analysis. The research relies on the analysis of tax legislation in Ukraine and the United States, as well as contemporary theoretical approaches to corporate taxation. Findings. The study identifies two dominant paradigms of corporate tax base formation: a model based on accounting profit and a model based on the autonomous determination of taxable income. It is established that the Ukrainian corporate tax system relies on the integration of accounting and tax rules through tax adjustments, whereas the United States model is characterized by a high degree of tax law autonomy and the application of detailed rules, deductions, and limitations. The findings demonstrate that these differences are systemic and reflect distinct institutional approaches to the organization of tax systems. It is also shown that the U.S. model provides more advanced mechanisms for protecting the tax base, particularly in the areas of financial expense regulation and international taxation, while the Ukrainian model ensures greater consistency between financial reporting and tax calculations. Originality / Value. The originality of the study lies in the systemic interpretation of the corporate tax base as a component of the institutional architecture of the tax system and in identifying conceptual differences between its formation models. The practical value of the research is related to the potential application of its findings for improving corporate taxation mechanisms in Ukraine with regard to international experience.*

Keywords: *corporate income tax; tax base; corporate taxation; tax system; institutional analysis; tax regulation; international experience.*

Вступ. У сучасних умовах глобалізації економічних процесів і трансформації міжнародного податкового середовища питання формування податкової бази корпоративного податку набуває особливої актуальності. Податок на прибуток підприємств є одним із ключових інструментів фіскальної політики держави, оскільки забезпечує значну частку бюджетних надходжень та водночас впливає на інвестиційну активність, фінансову стійкість бізнесу і структуру корпоративного фінансування. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження концептуальних засад формування податкової бази, які визначають логіку оподаткування корпоративного прибутку та відображають інституційні особливості національних податкових систем.

Актуальність проблеми зумовлена тим, що різні держави використовують відмінні підходи до визначення об'єкта оподаткування корпоративного прибутку. Зокрема, в Україні податкова база формується на основі фінансового результату підприємства за правилами бухгалтерського обліку з подальшим коригуванням на податкові різниці, передбачені податковим законодавством. Натомість у США функціонує автономна модель визначення оподаткованого доходу

корпорацій, яка базується на нормах Internal Revenue Code та передбачає застосування спеціальних правил, відрахувань і обмежень. Такі відмінності відображають різні парадигми формування податкової бази корпоративного податку.

У зв'язку з цим постає необхідність наукового осмислення інституційних та методологічних засад формування податкової бази корпоративного податку, а також проведення порівняльного аналізу відповідних механізмів у податкових системах України та США з метою виявлення їхніх переваг, обмежень і можливостей вдосконалення податкової політики.

Літературний огляд. Проблематика формування податкової бази корпоративного податку посідає важливе місце у сучасному науковому дискурсі з фінансового права, публічних фінансів та інституційної економіки. У наукових дослідженнях вона розглядається не лише як технічний елемент податкового механізму, а як складова інституційної архітектури податкової системи, що визначає логіку взаємодії держави та корпоративного сектору. У цьому контексті особливого значення набуває осмислення парадигми формування податкової бази корпоративного податку, яка відображає онтологічні засади оподаткування прибутку та

методологічні підходи до визначення об'єкта оподаткування.

У вітчизняній науковій літературі питання функціонування податку на прибуток підприємств досліджується переважно крізь призму удосконалення податкового регулювання та підвищення ефективності фіскальної політики. У низці наукових праць обґрунтовується необхідність модернізації механізму формування податкової бази та гармонізації національної системи корпоративного оподаткування із міжнародними стандартами [4; 7]. Дослідники підкреслюють, що чинна модель оподаткування прибутку підприємств в Україні ґрунтується на поєднанні бухгалтерської та податкової логіки визначення фінансового результату, коли об'єкт оподаткування формується шляхом коригування фінансового результату на податкові різниці відповідно до норм Податкового кодексу України [3].

У працях, присвячених аналізу функціонування податку на прибуток підприємств, також розглядаються питання ефективності податкового регулювання, впливу податкових норм на фінансову поведінку підприємств та можливі напрями вдосконалення податкової політики держави [1; 2; 5]. Окремі дослідження спрямовані на порівняльний аналіз податкових систем різних держав, що дозволяє виявити інституційні особливості національних моделей корпоративного оподаткування та визначити потенційні напрями їх реформування [8; 9].

У міжнародній науковій та аналітичній літературі значна увага приділяється концептуальним засадам формування податкової бази корпоративного податку та інституційній логіці функціонування системи federal corporate income tax у США. Відповідно до положень Internal Revenue Code, корпоративний податок у США справляється з категорії оподаткованого доходу (taxable income), яка формується на основі системи спеціальних правил, податкових відрахувань і обмежень [10; 11; 12]. Значну роль у цій системі відіграють механізми обмеження віднесення процентних витрат до податкових відрахувань, передбачені положеннями §163 Internal Revenue Code [15; 16], а також правила оподаткування міжнародних доходів корпорацій, зокрема через механізми FDII та GILTI [17; 18].

У контексті економічної теорії корпоративного оподаткування важливе місце посідають дослідження інцидентності корпоративного податку, які аналізують розподіл податкового навантаження між різними економічними агентами. Класичні праці А. Гарберґера (A. Harberger) заклали теоретичні основи аналізу впливу корпоративного податку на розподіл доходів у економіці [20]. Подальший розвиток цих підходів представлений у дослідженнях аналітичних інституцій, зокрема Congressional Budget Office, де аналізується вплив корпоративного оподаткування на капітал, зайнятість та економічне зростання [19].

Водночас аналіз сучасних наукових публікацій свідчить, що більшість досліджень зосереджені або на окремих аспектах функціонування податку на прибуток підприємств у межах національних податкових систем, або на економічних наслідках корпоративного оподаткування. Натомість питання формування парадигми податкової бази корпоративного податку, її інституційної природи та порівняльного аналізу

моделей визначення об'єкта оподаткування у різних правових та економічних системах залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, потребує подальшого наукового осмислення співвідношення бухгалтерської та податкової логіки формування податкової бази, а також інституційні механізми її регулювання у різних моделях корпоративного оподаткування. Саме ці невірішені аспекти формують наукову проблему даного дослідження та зумовлюють необхідність проведення порівняльного аналізу систем оподаткування прибутку підприємств в Україні та США.

Метою статті є наукове осмислення парадигми формування податкової бази корпоративного податку та проведення порівняльного аналізу інституційних і методологічних засад визначення об'єкта оподаткування прибутку підприємств у податкових системах України та США. Дослідження спрямоване на виявлення концептуальних відмінностей у підходах до формування податкової бази, оцінку їхніх економічних та регуляторних наслідків, а також визначення можливих напрямів удосконалення механізмів корпоративного оподаткування.

Методологія. Методологічна основа дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових та спеціальних методів економічного й інституційного аналізу корпоративного оподаткування. Теоретичну основу становлять положення інституційної економіки, фіскальної теорії та концепції податкової архітектури, що дозволяє розглядати формування податкової бази як елемент системної парадигми оподаткування. У роботі використано методи наукової абстракції, інституційно-порівняльного аналізу, системного підходу та компаративного аналізу податкового законодавства України та США. Емпіричну базу дослідження становлять норми Податкового кодексу України, положення Internal Revenue Code, аналітичні матеріали міжнародних інституцій та результати сучасних наукових публікацій з проблематики корпоративного оподаткування.

Основна частина. Формування податкової бази корпоративного податку є ключовим елементом інституційної архітектури податкової системи, оскільки саме механізм визначення об'єкта оподаткування визначає характер фіскального навантаження на підприємства, структуру податкових стимулів та поведінку економічних агентів. У сучасній економічній теорії корпоративного оподаткування податкова база розглядається не лише як технічна категорія податкового обліку, але і як концептуальний елемент фіскальної парадигми держави, що відображає взаємодію між бухгалтерською логікою формування фінансового результату та податковими правилами трансформації прибутку у категорію оподаткованого доходу.

У наукових дослідженнях підкреслюється, що корпоративний податок є одним із ключових інструментів фіскальної політики держави, оскільки він впливає на структуру інвестицій, розподіл доходів у економіці та стимули до економічної діяльності підприємств [19]. У цьому контексті важливого значення набуває визначення концептуальної моделі формування податкової бази корпоративного податку.

У світовій практиці сформувалися дві основні парадигми формування податкової бази:

– модель, що базується на бухгалтерському фінансовому результаті;

– модель автономного визначення податкового прибутку.

Перша модель характерна для країн, де податковий облік тісно інтегрований із бухгалтерським. Друга модель передбачає формування податкової бази на основі автономної системи податкових правил.

Українська система оподаткування прибутку підприємств належить до першої моделі. Відповідно до положень Податкового кодексу України об'єктом оподаткування є фінансовий результат до оподаткування, визначений за правилами бухгалтерського обліку та скоригований на податкові різниці [3].

У наукових дослідженнях зазначається, що така модель формує інституційну взаємозалежність між бухгалтерським та податковим обліком, що забезпечує певну узгодженість облікових показників, але водночас ускладнює систему податкового регулювання через значну кількість податкових коригувань [8].

Натомість у США сформувалася інша концептуальна модель корпоративного оподаткування, що базується на автономному визначенні податкової бази. Відповідно до Internal Revenue Code податок накладається на taxable income of every corporation [10]. Це означає, що податкова база формується через систему спеціальних правил визначення доходів і витрат.

Internal Revenue Service зазначає, що система корпоративного оподаткування у США ґрунтується на розгалуженій системі податкових норм, які визначають порядок формування оподаткованого доходу корпорацій [13].

Одним із важливих елементів сучасної парадигми корпоративного оподаткування є регулювання фінансових витрат підприємств. У міжнародній практиці значна увага приділяється обмеженню можливостей використання боргового фінансування для мінімізації податкових зобов'язань.

У США ключовим інструментом такого регулювання є правило §163(j) Internal Revenue Code, яке встановлює обмеження на віднесення процентних витрат до податкових відрахувань [15]. Як зазначається у роз'ясненнях Internal Revenue Service, це правило спрямоване на запобігання надмірному використанню боргового фінансування для зменшення податкової бази [16].

Крім того, сучасна модель корпоративного оподаткування у США включає спеціальні механізми оподаткування міжнародних доходів транснаціональних корпорацій. Зокрема, положення §250 Internal Revenue Code регулюють застосування механізмів FDII та GILTI, які спрямовані на обмеження переміщення прибутку до низькоподаткових юрисдикцій [17].

У теоретичних дослідженнях корпоративного оподаткування важливе місце посідає проблема інцидентності податку. Класична модель А. Гарбергера (A. Harberger) демонструє, що корпоративний податок може впливати на розподіл доходів між власниками капіталу та працівниками [20].

Подальші дослідження показують, що фактичний розподіл податкового навантаження залежить від мобільності капіталу, структури ринку праці та ступеня відкритості економіки [19].

Порівняльний аналіз інституційних механізмів формування податкової бази корпоративного податку дозволяє виявити глибші концептуальні відмінності між податковими системами України та США. Ці відмінності пов'язані не лише з різними технічними правилами визначення оподаткованого прибутку, але і з різними підходами до інституційної організації податкової системи.

У науковій літературі зазначається, що архітектоніка податкової системи формується під впливом історичних, економічних та правових чинників, які визначають

Таблиця 1

Концептуальні моделі формування податкової бази корпоративного податку

Критерій аналізу	Україна	США
Базова концепція визначення податкової бази	Фінансовий результат до оподаткування, сформований за правилами бухгалтерського обліку	Самостійна категорія taxable income, визначена податковим законодавством
Роль бухгалтерського обліку	Центральна: бухгалтерський прибуток є базою для формування податкової бази	Допоміжна: бухгалтерський облік використовується як інформаційна база
Механізм коригування прибутку	Система податкових різниць	Система податкових відрахувань і обмежень
Нормативна основа	Податковий кодекс України	Internal Revenue Code
Інституційна логіка	Інтеграція бухгалтерського та податкового обліку	Автономність податкового обліку
Рівень регуляторної деталізації	Помірний	Високий
Податково-облікова парадигма	Book-to-tax adjustments	Taxable income framework

Джерело: сформовано авторами на основі [3; 10; 13]

Таблиця 2

Інституційні механізми регулювання податкової бази корпоративного податку у США

Механізм регулювання	Нормативна база	Економічна функція	Інституційна мета
Обмеження процентних витрат	§163 IRC	Обмеження податкового щита боргового фінансування	Протидія розмиванню податкової бази
FDII	§250 IRC	Стимулювання використання нематеріальних активів у США	Підвищення конкурентоспроможності економіки
GILTI	§250 IRC	Оподаткування низькоподаткових іноземних прибутків	Протидія переміщенню прибутку
Податкові відрахування	Internal Revenue Code	Коригування податкової бази	Регулювання інвестиційної поведінки корпорацій

Джерело: сформовано авторами на основі [15; 16; 17; 18]

логіку взаємодії між державою та корпоративним сектором [8]. У цьому контексті модель корпоративного оподаткування у США характеризується високим рівнем інституційної деталізації, що проявляється у значній кількості спеціальних норм, податкових відрахувань та обмежень.

Зокрема, Internal Revenue Code містить розгалужену систему норм, які регулюють порядок визначення доходів, витрат та податкових відрахувань корпорацій. Як зазначає Internal Revenue Service, система корпоративного оподаткування у США передбачає комплексний підхід до формування податкової бази, який включає правила визначення валового доходу, податкових відрахувань та спеціальних коригувань [13].

На відміну від цього, українська система оподаткування прибутку підприємств базується на більш інтегрованій моделі взаємодії бухгалтерського та податкового обліку. Такий підхід зумовлений історичним розвитком податкового законодавства та прагненням забезпечити узгодженість між фінансовою звітністю підприємств та податковим регулюванням.

Важливим аспектом сучасної парадигми корпоративного оподаткування є регулювання міжнародних доходів корпорацій. У глобалізованій економіці транснаціональні компанії мають можливість переміщувати прибутки між різними юрисдикціями, що створює ризики розмивання податкової бази.

Для вирішення цієї проблеми у США були впроваджені спеціальні механізми оподаткування міжнародних доходів, зокрема правила GILTI (Global Intangible Low-Taxed Income) та FDI (Foreign-Derived Intangible Income). Як зазначається у положеннях Internal Revenue

Code, ці механізми спрямовані на стимулювання репатріації прибутків транснаціональних корпорацій та обмеження переміщення прибутку до юрисдикцій із низьким рівнем оподаткування [17].

Інструкції Internal Revenue Service до форми 8993 деталізують порядок розрахунку відповідних податкових відрахувань та механізм застосування цих правил у практиці корпоративного оподаткування [18].

У цьому контексті важливим є те, що сучасна модель корпоративного оподаткування у США спрямована не лише на забезпечення фіскальних надходжень, але і на формування стимулів для розвитку інноваційної економіки та збереження конкурентоспроможності національних компаній.

У сучасних дослідженнях також наголошується, що корпоративний податок виконує не лише фіскальну функцію, але і функцію економічного регулювання. Податкові правила можуть впливати на структуру фінансування підприємств, інвестиційні рішення та міжнародний розподіл капіталу.

У класичному дослідженні А. Гарбергера підкреслюється, що корпоративний податок може впливати на розподіл доходів між різними економічними агентами, включаючи власників капіталу, працівників та споживачів [20]. Подальші дослідження показують, що у відкритій економіці частина податкового навантаження може переноситися на ринок праці через зниження заробітної плати або скорочення інвестицій [19].

Отже, результати проведеного аналізу свідчать, що формування податкової бази корпоративного податку є складним інституційним процесом, який відображає взаємодію бухгалтерських, правових та економічних

Таблиця 3

Інституційна модель формування податкової бази корпоративного податку в Україні та США

Критерій	Україна	США
Тип податкової системи	Континентальна модель корпоративного оподаткування	Англосаксонська модель корпоративного оподаткування
Джерело формування податкової бази	Бухгалтерський фінансовий результат	Самостійна податкова категорія
Основний принцип формування бази	Коригування бухгалтерського прибутку	Автономне визначення taxable income
Інституційна роль податкового законодавства	Регулювання податкових різниць	Формування повної системи визначення доходів і витрат
Ступінь автономії податкового обліку	Обмежена	Висока
Рівень нормативної деталізації	Помірний	Дуже високий
Роль податкових відрахувань	Допоміжна	Ключова
Основні регулятори	Податковий кодекс України	Internal Revenue Code та IRS

Джерело: сформовано авторами на основі [3; 10; 13]

Таблиця 4

Архітектоніка формування податкової бази корпоративного податку

Елемент податкової бази	Україна	США	Інституційне значення
Валовий дохід	Визначається за правилами бухгалтерського обліку	Визначається відповідно до IRC	Формує базу для подальших розрахунків
Податкові коригування	Податкові різниці	Система податкових відрахувань	Регулюють обсяг податкової бази
Фінансові витрати	Частково обмежуються	Обмежуються правилами §163(j)	Запобігання борговому податковому шиту
Міжнародні доходи	Регулюються окремими нормами	FDI та GILTI	Контроль переміщення прибутку
Податкова ставка	18 %	21 %	Визначає рівень податкового навантаження

Джерело: сформовано авторами на основі [3; 10; 14; 15; 17]

механізмів регулювання. Порівняльний аналіз систем оподаткування України та США дозволяє зробити висновок, що різні підходи до формування податкової бази відображають різні парадигми корпоративного оподаткування та різні моделі взаємодії держави з корпоративним сектором економіки.

Поглиблений аналіз інституційної структури корпоративного оподаткування свідчить, що формування податкової бази є складним процесом, який поєднує елементи бухгалтерського обліку, податкового регулювання та економічної політики держави. У сучасних умовах глобалізації економіки корпоративний податок виконує не лише фінансову функцію, але і функцію регулювання інвестиційних потоків, структури фінансування підприємств та міжнародного розподілу капіталу.

У цьому контексті податкова база виступає не просто об'єктом оподаткування, а ключовим елементом податкової архітектури, що відображає концептуальні принципи взаємодії держави з корпоративним сектором. Як зазначається у дослідженнях, присвячених корпоративному оподаткуванню, податкова система формує систему стимулів і обмежень, які визначають поведінку економічних агентів та структуру економічної активності [19].

У сучасній податковій теорії формування податкової бази розглядається як результат взаємодії трьох ключових елементів:

- бухгалтерського визначення фінансового результату;
- податкових правил трансформації прибутку;
- економічних інструментів фіскального регулювання.

Відповідно до цього можна говорити про існування певної парадигми формування податкової бази корпоративного податку, яка визначає логіку функціонування податкової системи.

Аналіз наведеної моделі дозволяє зробити висновок, що відмінності між системами оподаткування України та США мають системний характер. Українська модель корпоративного оподаткування базується на інтеграції бухгалтерського та податкового обліку, тоді як американська модель передбачає значно вищий рівень автономії податкового законодавства.

Важливим аспектом сучасної парадигми корпоративного оподаткування є також проблема ефективності податкової системи. У наукових дослідженнях підкреслюється, що ефективність корпоративного податку визначається не лише рівнем податкової ставки, але і структурою податкової бази, системою податкових відрахувань та механізмами запобігання ухиленню від оподаткування.

У цьому контексті значний інтерес становить порівняння ефективності різних моделей корпоративного оподаткування.

У сучасних дослідженнях корпоративного оподаткування значна увага приділяється проблемі інцидентності податку, тобто розподілу податкового навантаження між різними економічними агентами. Класична модель А. Гарбергера показує, що корпоративний податок може впливати не лише на власників капіталу, але і на рівень заробітної плати та зайнятість [20].

Подальші дослідження підтверджують, що у відкритій економіці частина податкового навантаження може переноситися на працівників через механізм зниження інвестицій або зменшення попиту на працю [19].

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що формування податкової бази корпоративного податку є складним багаторівневим процесом, який поєднує правові, економічні та інституційні механізми регулювання. Порівняльний аналіз систем оподаткування України та США свідчить про існування різних парадигм формування податкової бази, що відобра-

Таблиця 5

Теоретико-методологічна модель парадигми формування податкової бази корпоративного податку

Компонент парадигми	Економічний зміст	Україна	США
Онтологічний рівень	Визначення природи оподаткованого прибутку	Бухгалтерський фінансовий результат	Податково визначений taxable income
Методологічний рівень	Підхід до формування податкової бази	Book-to-tax adjustments	Taxable income framework
Інституційний рівень	Нормативна система регулювання	Податковий кодекс України	Internal Revenue Code
Фіскальний рівень	Формування податкових надходжень	Стабілізація бюджетних доходів	Оптимізація податкової бази
Економічний рівень	Вплив на економічну поведінку підприємств	Вплив на фінансову звітність	Вплив на структуру інвестицій
Глобальний рівень	Регулювання міжнародного оподаткування	Обмежене регулювання	FDII та GILTI

Джерело: сформовано авторами на основі [3; 10; 17; 18]

Таблиця 6

Порівняльна ефективність моделей формування податкової бази корпоративного податку

Критерій ефективності	Українська модель	Американська модель
Прозорість податкової системи	Середня	Висока
Складність адміністрування	Помірна	Висока
Гнучкість податкового регулювання	Обмежена	Значна
Можливості податкового планування	Помірні	Значні
Захист податкової бази від ерозії	Частковий	Розвинений
Регулювання міжнародного оподаткування	Обмежене	Розвинене
Вплив на інвестиційну активність	Помірний	Значний

Джерело: сформовано авторами на основі [10; 14; 15; 19]

жають різні підходи до організації податкової системи та взаємодії держави з корпоративним сектором економіки

Висновки. Проведене дослідження дозволило здійснити комплексний аналіз парадигми формування податкової бази корпоративного податку та виявити ключові інституційні й методологічні відмінності між системами оподаткування прибутку підприємств в Україні та США. Результати дослідження свідчать, що формування податкової бази є не лише технічною процедурою визначення об'єкта оподаткування, а складним інституційним механізмом, який відображає взаємодію бухгалтерського обліку, податкового законодавства та економічної політики держави.

Встановлено, що українська модель корпоративного оподаткування базується на інтеграції бухгалтерського та податкового обліку, де податкова база формується на основі фінансового результату підприємства з подальшим застосуванням системи податкових різниць. Такий підхід забезпечує відносну узгодженість між фінансовою звітністю та податковими показниками, проте водночас створює складну систему коригувань, що може ускладнювати адміністрування податку та процес податкового планування підприємств.

Натомість система federal corporate income tax у США ґрунтується на автономній концепції формування податкової бази, де категорія taxable income визначається відповідно до норм Internal Revenue Code через систему спеціальних правил, податкових відрахувань і обмежень. Така модель характеризується високим рівнем нормативної деталізації та значною автономією податкового обліку від бухгалтерського.

Порівняльний аналіз показав, що американська модель корпоративного оподаткування має більш розви-

нені механізми регулювання податкової бази, зокрема інструменти обмеження віднесення фінансових витрат до податкових відрахувань та механізми протидії перемищенню прибутку транснаціональних корпорацій. Водночас українська система характеризується більшою інтеграцією бухгалтерських і податкових правил, що зумовлює специфіку формування податкової бази в межах національної податкової системи.

Узагальнення результатів дослідження дозволяє зробити висновок, що формування податкової бази корпоративного податку є багаторівневим процесом, який визначається не лише нормами податкового законодавства, але і загальною інституційною архітектонікою податкової системи. Різні підходи до формування податкової бази відображають різні парадигми корпоративного оподаткування та різні моделі взаємодії держави з корпоративним сектором економіки.

Перспективи подальших наукових досліджень у цій сфері пов'язані з поглибленим аналізом інституційних механізмів формування податкової бази корпоративного податку в умовах глобалізації економіки та трансформації міжнародної податкової політики. Зокрема, актуальними напрямками подальших досліджень є вивчення впливу міжнародних ініціатив щодо протидії розмиванню податкової бази, аналіз ефективності механізмів регулювання транснаціонального оподаткування, а також дослідження можливостей адаптації окремих елементів міжнародного досвіду до умов функціонування податкової системи України. Особливий науковий інтерес становить також дослідження взаємодії бухгалтерського обліку та податкового регулювання у процесі формування податкової бази корпоративного податку в контексті розвитку сучасних концепцій податкової політики.

Список використаних джерел:

1. Напрями підвищення ефективності податку на прибуток підприємств в Україні. URL: http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/16_1_2017ua/11.pdf
2. Оподаткування прибутку підприємств: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/196.pdf>
3. Податковий кодекс України: Розділ III «Податок на прибуток підприємств». URL: <https://buhgalter911.com/uk/normativnaya-baza/nalogovyi-kodeks/rozdil-iii-podatok-1020940.html>
4. Податок на прибуток підприємств в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Economy and Society*. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5006>
5. Реформування податку на прибуток підприємств в Україні. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economyukr/article/view/2018-07-4>
6. News about taxes in Ukraine. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/en/new-about-taxes--news-/print-979520.html>
7. Corporate income taxation in Ukraine. URL: <https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/download/2874/2273/4002>
8. Corporate Tax Incidence: A Review of Empirical Estimates and Analysis. Congressional Budget Office. URL: https://cbo.gov/sites/default/files/112th-congress-2011-2012/workingpaper/06-14-2011-corporatetaxincidence_1.pdf
9. Harberger A. The Incidence of the Corporation Income Tax Revisited. *National Tax Journal*. URL: https://econpapers.repec.org/article/ntjjournal/v_3a61_3ay_3a2008_3ai_3a2_3ap_3a303-12.htm
10. Internal Revenue Code: 26 U.S. Code § 11 – Tax imposed. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/11>
11. Internal Revenue Code: 26 U.S.C. § 11 – Tax imposed. Office of the Law Revision Counsel. URL: [https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=\(title:26%20section:11%20edition:prelim\)](https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=(title:26%20section:11%20edition:prelim))
12. Internal Revenue Code: 26 U.S. Code § 163 – Interest. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/163>
13. Internal Revenue Code: 26 U.S. Code § 250 – Foreign-derived intangible income and global intangible low-taxed income. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/250>
14. Instructions for Form 1120. 2025. Internal Revenue Service. URL: <https://www.irs.gov/instructions/i1120>
15. Instructions for Form 8993 (Rev. December 2025). Internal Revenue Service. URL: <https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/i8993.pdf>
16. Overview of taxation in Ukraine. UkraineInvest. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/analytics-research/overview-of-taxation/>
17. Questions and answers about the limitation on the deduction for business interest expense. Internal Revenue Service. URL: <https://www.irs.gov/newsroom/questions-and-answers-about-the-limitation-on-the-deduction-for-business-interest-expense>
18. Taxation systems of Ukraine and Poland: common and distinctive features. URL: <http://eui.zu.edu.ua/article/view/306819>
19. Ukraine: Corporate – Taxes on corporate income. PwC Tax Summaries. URL: <https://taxsummaries.pwc.com/ukraine/corporate/taxes-on-corporate-income>

20. United States: Corporate – Taxes on corporate income. PwC Tax Summaries. URL: <https://taxsummaries.pwc.com/united-states/corporate/taxes-on-corporate-income>

References:

1. Napriamy pidvyshchennia efektyvnosti podatku na prybutok pidpriemstv v Ukraini. (2017). Available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/16_1_2017ua/11.pdf
2. Opodatkuvannia prybutku pidpriemstv: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku. (2017). Available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/196.pdf>
3. Podatkovyi kodeks Ukrainy: Rozdil III “Podatok na prybutok pidpriemstv”. (n.d.). Available at: <https://buhgalter911.com/uk/normativnaya-baza/nalogovyi-kodeks/rozdil-iii-podatok-1020940.html>
4. Podatok na prybutok pidpriemstv v Ukraini: problemy ta perspektyvy rozvytku. (n.d.). *Economy and Society*. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5006>
5. Reformuvannia podatku na prybutok pidpriemstv v Ukraini. (n.d.). Available at: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economyukr/article/view/2018-07-4>
6. State Tax Service of Ukraine. (n.d.). *News about taxes in Ukraine*. Available at: <https://tax.gov.ua/en/new-about-taxes--news-/print-979520.html>
7. Corporate income taxation in Ukraine. (n.d.). Available at: <https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/download/2874/2273/4002>
8. Congressional Budget Office. (2011). *Corporate tax incidence: A review of empirical estimates and analysis*. Available at: https://www.cbo.gov/sites/default/files/112th-congress-2011-2012/workingpaper/06-14-2011-corporatetaxincidence_1.pdf
9. Harberger A. (2008). The incidence of the corporation income tax revisited. *National Tax Journal*, no. 61(2), pp. 303–312. Available at: https://econpapers.repec.org/article/ntjournl/v_3a61_3ay_3a2008_3ai_3a2_3ap_3a303-12.htm
10. Cornell Law School. (n.d.). *26 U.S. Code § 11 – Tax imposed*. Available at: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/11>
11. Office of the Law Revision Counsel. (n.d.). *26 U.S.C. § 11 – Tax imposed*. Available at: [https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=\(title:26%20section:11%20edition:prelim\)](https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=(title:26%20section:11%20edition:prelim))
12. Cornell Law School. (n.d.). *26 U.S. Code § 163 – Interest*. Available at: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/163>
13. Cornell Law School. (n.d.). *26 U.S. Code § 250 – Foreign-derived intangible income and global intangible low-taxed income*. Available at: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/250>
14. Internal Revenue Service. (2025). *Instructions for Form 1120*. Available at: <https://www.irs.gov/instructions/i1120>
15. Internal Revenue Service. (2025). *Instructions for Form 8993 (Rev. December 2025)*. Available at: <https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/i8993.pdf>
16. UkraineInvest. (n.d.). *Overview of taxation in Ukraine*. Available at: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/analytics-research/overview-of-taxation/>
17. Internal Revenue Service. (n.d.). *Questions and answers about the limitation on the deduction for business interest expense*. Available at: <https://irs.gov/newsroom/questions-and-answers-about-the-limitation-on-the-deduction-for-business-interest-expense>
18. Taxation systems of Ukraine and Poland: Common and distinctive features. (n.d.). Available at: <http://eui.zu.edu.ua/article/view/306819>
19. PwC. (n.d.). *Ukraine: Corporate – Taxes on corporate income*. Available at: <https://taxsummaries.pwc.com/ukraine/corporate/taxes-on-corporate-income>
20. PwC. (n.d.). *United States: Corporate – Taxes on corporate income*. Available at: <https://taxsummaries.pwc.com/united-states/corporate/taxes-on-corporate-income>

Дата надходження статті: 01.04.2026

Дата прийняття статті: 22.04.2026

Дата публікації статті: 24.06.2026